

Materiale til staldskoler	Ansvarlig	SANC
	Opdateret	21-08-19
Projekt: 4278, Bedre velfærd hos økologiske malkekøer gennem aktiv brug af eksisterende data	Side	1 af 10

STØTTET AF

Mælkeafgiftsfonden

Velfærd på dagsordenen i flere besætninger

Målet med materialet er, at

- ✓ give grundlag for rådgiverens forberedelse af et møde i staldskolen
- ✓ sørge for at en række konkrete øvelser kan gennemføres ved staldskolebesøget

Øvelserne ønskes gennemført, for at

- sikre diskussion af dyrevelfærden overordnet set, med mulighed for at bringe denne diskussion videre, når landmænd og rådgivere drøfter økologi i andre sammenhænge, også på brancheniveau
- give afkast til diskussionen af de konkrete, mulige forbedringer af dyrevelfærden i værtsbesætningen / de deltagende besætninger

Materialets indhold

Emne 1: Velfærd, overordnet set

1A. Hvad er 'velfærd' for dyret? Og hvad er 'velfærd' for jer i relation til dyret?

Øvelse – diskussion af forskellige elementers påvirkning af dyrevelfærden

1B. Tolkning af velfærd – hvordan gør vi det bedst muligt?

Øvelse – vægtning af 'velfærds-udgifter' og 'velfærds-indtægter'

1C. Samarbejdet om velfærd på bedriften

Øvelse – implementering af tiltag blandt personalet, med effekt på dyrevelfærd

1D. Dilemmaerne – og kan de løses?

Øvelse – Udpeg og diskuter mulige løsninger på dilemmaer

Emne 2: Faglige indsatsområder

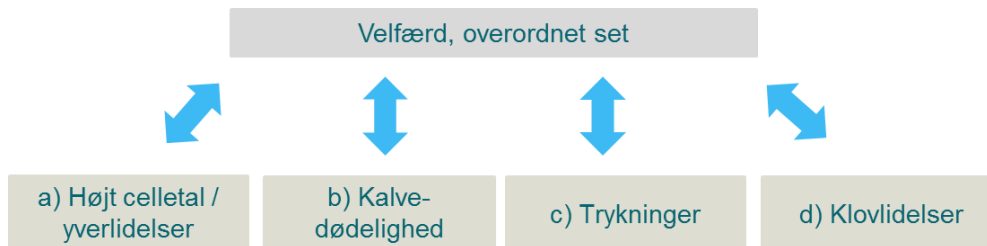
2A. Udpeg ét af fire mulige indsatsområder

Øvelse – indbyrdes vægtning af de 4 indsatsområder og beskrivelse af konkrete tiltag

I staldskolen, skal du tage udgangspunkt i 2 forskellige emner:

Emne 1.): "Velfærd overordnet set" (punkt A, B, C, D)

Emne 2.): Ét af 4 forskellige faglige emner (a / b / c / d), der er udpeget på baggrund af erfaringer fra første fase i projektet

Figur 1 Illustration af emner, der skal være omdrejningspunktet for de enkelte staldskoler

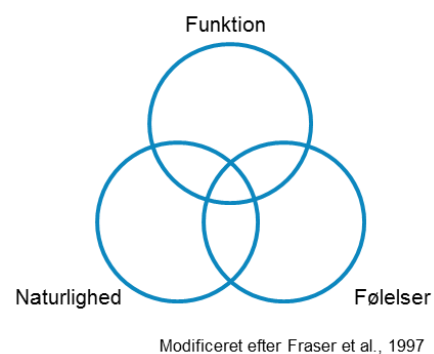
Materialet er en kombination af erfaringer og konklusioner fra første fase i projektet samt viden fra SEGES's fagspecialister på de forskellige områder.

Emne 1: Velfærd, overordnet set

I skal have en generel drøftelse af dyrevelfærd. Udgangspunktet er at 'velfærd' er det ord, som forbrugerne især knytter til økologikonceptet. Den reelle forskel i dyrevelfærden i forhold til konventionelt kvægbrug, er dog begrænset (kalv ved ko i 24 timer, parvis opstaldning af kalve fra syv dage, mælkefodring af kalve i 12 uger og afgræsning). Desuden vinder konventionelle produkter, baseret på mere dyrevelfærd, frem. Fx er der i Arla 24-konceptet et afgræsningskrav. Derfor er der behov for en løbende diskussion af dyrevelfærden i den økologiske produktion, så den distancerer sig fra den konventionelle produktion.

Et godt staldsystem kan være en forudsætning for god dyrevelfærd, men er imidlertid ikke en garanti. Dyrenes velfærd er i høj grad bestemt af, hvordan den daglige fodring, pasning, overvågning og håndtering bliver gennemført.

- Hvis man lægger vægt på biologisk funktion, vil tegn på, at dyret er sundt, trives, og er reproduktivt, være vigtige
- Stor vægt på dyrets følelser betyder, at man lægger vægt på, at dyret ikke oplever smerte og ubehag
- Endelig kan man lægge vægt på dyrets mulighed for at leve så naturligt et liv, som muligt.

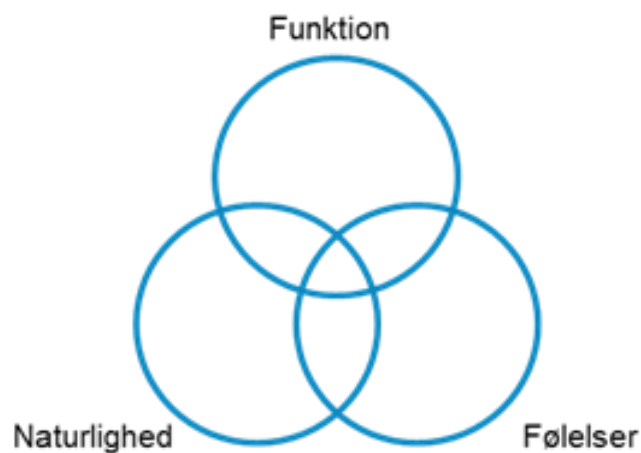
1A. Hvad er 'velfærd' for dyret? Og hvad er 'velfærd' for jer i relation til dyrene?

- Hensyn til dyrene
- Medarbejderenes motivation
- At medarbejderne er trænede i at udpege dyr der er ved at blive syge
- Summen af gode og dårlige oplevelser
- Tilfredshed med arbejde med raske dyr
- Produktionsresultat og økonomi
- Reducere arbejdstimer for at klare opgaven – og det er der jo økonomi i
- ....

ØVELSE 1A:

Diskuter hvordan nedenstående elementer påvirker dyrevelfærden og placer numrene i de 3 cirkler –

1. Lav mælkeydelse
2. Halthed
3. Studning
4. Smertefulde sygdomme
5. O-afgræsning
6. Lav reproduktionseffektivitet
7. Frygt
8. Nedsat social kontakt til andre kreaturer
9. Ko-kalv adskillelse
10. Enkeltopstaldning af kalve
11. Nedsat foderoptagelse
12. Manglende horn (ikke selve afhorningen og afhelingsperioden)
13. Dårlig liggekomfort

Modificeret efter Fraser et al., 1997

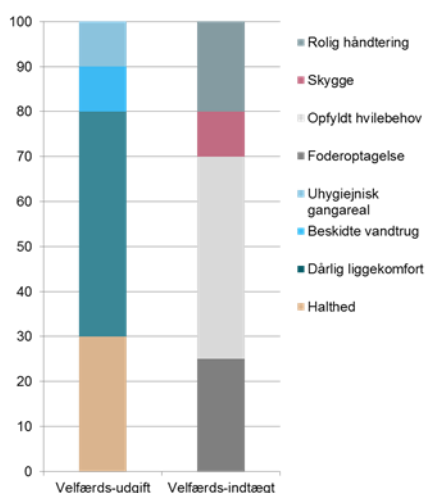
1B. Tolkning af velfærd – hvordan gør vi det bedst muligt

- Hvordan vurderer vi, om det er godt for dyrene, det vi gør?
- Hvad er bedst: Kortvarig høj belastning af velfærden eller langvarig lavgradig belastning?
- Skal vi arbejde med en gennemsnitsbetragtning på besætningsniveau?
- Skal vi fokusere på den andel af dyrene, der har det dårligst eller den andel af dyrene, der har det bedst?
- Indirekte vurdering af dyrevelfærd baseret på registerdata (fx dødelighed, celletal, holdbarhed)?
- Direkte vurdering på baggrund af dyrebaserede mål (fx halthed, huld, skader, renhed) ?
- Hvordan får man bedst muligt udfordret hinanden og diskuteret – bør man indgå på tværs af staldskoler, så man møder andre end dem man kender – forskel i alder, erfaring, baggrund?
- ...

ØVELSE 1B:

Diskuter hvad der vægter mest, som dyrevelfærds-indtægt i nedenstående eksempler. Vægtningen kan sagtens være forskellig mellem besætninger og mellem mennesker.

- Tilstrækkelig vandforsyning til køer og kalve
- Køer / kalve uden fremstående tværtappe, halerod, hofteben, torntappe og ribben (altså ikke magre)
- Køer støder ikke på inventar når de lægger sig
- Madrasser (uanset om der er strøelse eller ej)
- Rene køer / kalve (nederste del af benet, bagparten og yveret)
- Anvendelse af sygeboks
- Stort set ingen læsioner, hævelser eller hårløse partier hos køer / kalve
- Ingen forvoksede klove hos køer (Svært forvoksede klove > 10 cm ; for bagklove anbefales en klovvinkel på ca. 45°, forklove på 50-55 °)
- Adgang til kobørste
- Ingen / kort undvigelsesafstand (en fremmed kan røre ved koen / komme ind til 50 cm fra den før den reagerer)
- Lokal bedøvelse af kalve ved afhorning

Eksempel på vægtning af velfærds-udgifter og -indtægter

1C. Samarbejdet om velfærd på bedriften

- Landmandscitat: "Vi er ikke stærkere end det svageste led – hvis en medarbejder kun er der for at tjene penge så har han glemt det vi siger, i morgen".
- Vigtigt at elev eller medarbejder er med til mødet når staldskolen gennemføres
- Vigtigt at være dygtig til at få øje på problemer med dyrevelfærden? og tage de lavt hængende frugter
- Hvad er den enkelte medarbejders motivation for at have dét arbejde?
- ...

ØVELSE 1C:

Diskuter hvad der konkret kan udføres på staldgangen, for at forbedre dyrevelfærden.

Opstil 2-3 konkrete tiltag, som værtsbesætningen kan sætte i værk.

Eksempler på tiltag, med konkret effekt på dyrevelfærd–

- ✓ *Træning af medarbejdere til udpeging af utrivelige køer - kræver det efteruddannelse / evt. egen staldskole*
- ✓ *SOP eller protokol for håndtering af utrivelige køer (se faktabladet [Giv den syge ko bedre mulighed for at blive helbredt](#))*
- ✓ *SOP eller protokol for kælvningshjælp*
- ✓ *SOP eller protokol for udpeging af kalve med ringe livskraft ved fødsel (skadet under fødselshjælp, med opsvulmet tunge eller blålige gummer, med vejtrækningsproblemer, svag muskulatur / sutterefleks)*
- ✓ *Vær tydelig, som ejer, hvad holdningen er til håndtering af køer, dødelighed / holdbarhed, og sæt ord på overfor medarbejderne, at det vægtes højt, at man spørger hvis man er i tvivl, og hjælper hinanden med at spotte køer eller kalve, der har brug for hjælp – altså at man siger til kollegaen, hvis man har set noget usædvanligt - også selv om man bare er på vej igennem stalden, til den arbejdsopgave man selv skal i gang med*
- ✓ *Hvordan – helt lavpraktisk- tager man en ko fra og fører den i sygeboks eller kløvbox? Er det nemt / er det bøvl / kan det gøres anderledes?*

1D. Dilemmaerne – og kan de løses?

- Små kalve på græs / ældre dyr lærer små kalve at græsse?
- Køer på græs / køer vil hellere være ude om natten end om dagen – afstand til vand og skygge i dagtimerne?
- Båsedimensioner / evt. raceskift eller avlsmål så de passer?
- Ko/kalv sammen, smittespredning / hvordan kan det styres?
- Forbrugernes opfattelse – ser køer på græs / landmanden ser udfordringerne ved at have køer og kalve på græs
- Velfærd og 'sustainability' (bæredygtighed) – der er en stærk strømning, som dikterer 'sustainability'. Selvom den økologiske produktionsform har nogle fordele i forhold til at mindske slid på naturgrundlaget, så viser undersøgelser at den konventionelle drift medfører mindre CO₂-udledning end den økologiske – målt per kilo kød eller mælk, vi kan sætte på bordet (men mere forsurening og biodiversitetstab). 'Velfærd' hos koen er en forudsætning for at hun yder så meget mælk, som muligt og dermed er så effektiv, som mulig, og derfor bliver den bedst mulige velfærd for koen også helt central, for at økologien kan stå så stærkt, som muligt når der regnes klimaaftryk
- ...

ØVELSE 1D:

Diskuter løsninger på dilemmaer.

Opstil 2-3 dilemmaer fra værtsbesætningen (eller nogle af de deltagende besætninger) og diskuter mulige løsninger på dem.

Nogle af løsningerne kan måske være ønsker til justering af økologi-reglerne (f.eks. valgfrihed for kalve om adgang til udeareal i stedet for at de skal være ude).

Emne 2: Faglige indsatsområder

2A. Udpeg ét af fire mulige indsatsområder

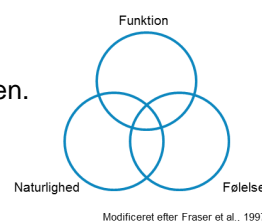
Her skal I beslutte et konkret indsatsområde i værtsbesætningen og give forslag til årsager og forbedrende tiltag. Med baggrund i diskussionen fra emne 1) udpeger I det mest betydende velfærdsområde i værtsbesætningen, 'analyserer' årsager (så godt man nu kan på en staldskole – ikke muligt at analysere prøver) og beskriver konkrete og relevante forslag til forbedringer.

Med udgangspunkt i udskriften Velfærdsnøgletal, har 20 besætninger fra første projektår, udpeget en række indsatsområder, i egne besætninger. På tværs af disse besætninger, var de hyppigst forekommende indsatsområder -

a) Højt celletal / yverlidelser – b) Kalvedødelighed (1-180 d.) – c) Trykninger – d) Klovlidelser

Alle 4 indsatsområder kan relateres til illustrationen af hvordan dyrets biologiske funktion, følelser og behov for at leve så naturligt, som muligt, griber ind i hinanden.

Dyrets funktion, følelser og mulighed for at udtrykke sin naturlige adfærd, er ikke nødvendigvis påvirket af 'tilstanden' i sig selv, men i højere grad af de bagvedliggende årsager. For eksempel behøver koen ikke at være direkte følelsesmæssigt påvirket af at celletallet er højt, men hvis det er forårsaget af et uhygiejnisk eller stresset miljø, kan koen føle ubehag på grund af disse påvirkninger. I skemaet på side 9, er vist eksempler på dette, og på side 10 er en oversigt med stikord, til diskussionen og prioriteringen af konkrete tiltag.

Gør tiltag konkrete via 'hvordan?', 'hvem?', 'hvornår?'

Når I diskuterer besætningernes opnåede resultater og benchmarking vedr. a) - d), er det vigtigt at 'grave' dybt nok, for at beslutte nogle tiltag, der for alvor har en positiv effekt. Erfaringer fra første fase i projektet viser, at snakken nemt kan blive for overordnet. F.eks. havde en besætning ønsket om at forbedre celletallet, og der blev aftalt nogle tiltag:

Nøgletal	Niveau for nøgletal	Aftalte konkrete tiltag
Celletal	287.000	Hygiejnen i stalden forbedres, ønsker nye madrasser

Men der manglede en mere tilbundsående analyse af hvilke årsager, der medførte det høje celletal. Dermed var det langt fra sikkert at investering i bedre staldhygiejne ville medføre lavere celletal.

- Når hygiejnen i stalden er noteret – er det så fordi der er taget stilling til, at malkeanlægget er tjekket for nylig, at aftørring og forberedelse og malkerækkefølge er som det skal være?
- Hvordan skal hygiejnen forbedres?
- Hvor skal hygiejnen forbedres – sengebåse / gangarealer / opsamlingsplads?
- Hvem skal gøre hvad?
- Hvornår på dagen udføres disse ekstra arbejdsgange / er det allerede eksisterende arbejdsgange, der skal gøres mere omhyggeligt?

ØVELSE 2A:

1. Ved hjælp af skemaet på side 9 diskuteres vægtningen af de 4 indsatsområder i værtsbesætningen, set ud fra et velfærds-synspunkt
2. Vælg det mest betydende/højest vægtede indsatsområde til videre diskussion
3. Opstil 2-3 konkrete tiltag, der vil påvirke indsatsområdet positivt
4. Tag stilling til om der er ressourcer, kompetencer og vilje til stede, til at ændre vaner og arbejdsgange

Brug evt. stikordene på side 9 til at komme i dybden med diskussionen.

Notat

Materiale til staldskoler	Ansvarlig	SANC
	Opdateret	21-08-19
	Side	9 af 10

Projekt: 4278, Bedre velfærd hos økologiske malkekøer gennem aktiv brug af eksisterende data

'Tilstand'	Biologisk funktion	Følelser	Naturlighed
	Påvirket af 'tilstanden' / årsager bag 'tilstanden'	Påvirket af 'tilstanden' / årsager bag 'tilstanden'	Påvirket af 'tilstanden' / årsager bag 'tilstanden'
Højt celletal	Risiko for nedsat mælkeydelse, lavere drægtigheds pct. og lavere holdbarhed -	Ubehag og utrivelighed, som følge af stress, at være beskidt eller have smerte / ubehag ved at være udsat for forkert vacuum eller andre malke tekniske problemer	Med beskidte eller stressede køer (fysiologisk eller socialt stress) lægges afstand til det naturlige liv
Yverlidelser	Risiko for nedsat mælkeydelse, presset immunsystem og dyret kan udgøre en smitterisiko for andre dyr	Dyret kan have ondt eller føle ubehag, måske også ved milde til moderate yverlidelser.	Dyret kan ændre sit naturlige æde- og drøvtygningsmønster samt ændre liggeadfærd
Kalve-dødelighed (1-180 dage)	Et 100 % tab i biologisk funktion Bagved liggende årsager til 'død' repræsenterer f.eks. sygdomme, der kommer til udtryk ved forringet tilvækst og forringet reproduktion i opdrætsperioden samt forringet fremtidig ydelse	'Død' er et udtryk for, at den sandsynligvis forinden har følt et vist ubehag og ikke har trivedes, f.eks. som følge af diarré eller lungebetændelse	Ikke umiddelbart naturligt at en kalv skal dø i løbet af de første 6 mdr. (- eller er det? - Hvis kreaturerne levede i den frie natur ville gennemsnitsalderen nok ikke være meget forskellig fra hvad vi kender fra kvægbesætninger). Hvis f.eks. diarré eller lungebetændelse er baggrund for 'død', er kalvens naturlige adfærd kompromitteret – nedsat aktivitet og social adfærd
Trykninger	Nedsat foderoptagelse, nedsat brunstadfærd, ydelsesnedgang, øget infektionsrisiko	Dyret kan have ondt / føle smerte Dyret kan føle sult, hvis trykningen opstår fordi hun ikke kan nå foderet godt nok (for få udfodringer / indskubninger)	Dyret kan måske kun ligge på den ene side / ikke rejse og lægge sig som hun vil -
Klovlidelser	Risiko for nedsat foderoptagelse, stofskiftelidelser, forringet reproduktion	Halthed som følge af klovlidelser, kan være udtryk for smerte	Ikke naturligt for dyret at halte Staldsystem og managementforhold forhindrer ikke skader / smittespredning, og lægger dermed afstand til det naturlige liv

Stikord til arbejdet med konkrete tiltag for de 4 indsatsområder

a) Højt celletal / yverlidelser

- Reducer nyinfektioner i laktationen
- Reducer celletal ved 1. kontrol på kvier
- Reducer nyinfektionsraten i goldperioden
- Udtag mælkeprøver på alle kliniske tilfælde
- Slagt kronisk inficerede køer

b) Høj kalvedødelighed

- Kalvens kropstemperatur skal hurtigst muligt efter fødslen stabiliseres på 38-39 grader
- Brug råmælk fra 1. udmalkning (indholdet af antistoffer falder markant fra 1. til 4. malkning)
- Tildel 4 liter (stor race) / 3 liter (Jersey) senest 4-6 timer efter fødslen (kalvens evne til at absorbere antistoffer fra råmælken nedsættes markant efter 4-6 timer)
- Anvend separat udstyr til syge dyr (efter håndtering af syge dyr - vask hænder med sæbe → skyl → tør → desinficer)
- Træn medarbejderne i ensartet og tidlig udpegning af dyr med tegn på diarré eller luftvejsinfektion (tåreflåd, næseflåd, hængende øre, forstærket vejtrækning, hoste)
- Kalven skal mindst have fordoblet sin fødselsvægt ved 56 dage

c) Mange trykninger

- Analyser køernes brug af senge, fx Cow Comfort Index eller via liggeloggere. Observer rejse-/lægge sig adfærd
- Tjek underlaget i sengene. Skal være blødt og eftergiveligt med tør strøelse døgnet rundt.
- Tjek for blankt jern i sengeinventar og forværk ved foderbord
- Juster så godt som muligt sengeinventar og forværk jf. Danske Anbefalinger
- Tjek procedure for håndtering af syge (inklusiv halte) køer. Intensiver brug af syge-/aflastningsboks

d) Klovlidelser

- Registrer alle klovlidelser (Klovregistreringsprogram)
- Målret indsats efter primære problem (DD eller hornrelateret)
- Ved DD: Følg 5-punktsplan fra (ekstern smitte beskyttelse, intern smittebeskyttelse, tidlig identifikation og behandling af akutte, hyppig klovdeseinfektion, sæt mål og uddan personale)
- Ved hornrelaterede: Begræns belastning på klove (regelmæssig og korrekt klovbeskæring af alle, eftergiveligt underlag i overgangsperiode, begræns ståtid, sengebåsekomfort, skånsom håndtering), opdag og behandle akutte tilfælde tidligt, sæt mål og uddan personale (viden, færdigheder og holdninger)